

بررسی وضعیت موضوع دهی به کتابها از نظر تعداد و پراکندگی در کتابشناسی ملی ایران (نیمه اول ۶۲-۶۹)

نرگس نشاط

مقدمه

عموماً مواد مکتوب یا غیر مکتوبی که به کتابخانه می رسد به دلیل اینکه موضوع و اطلاعات آنها به درستی تجزیه و تحلیل نمی شود در نتیجه به نحو مطلوب قابل بازیابی نیست. هر نظام اطلاعاتی زمانی موفق است که توانایی باز گشودن نقاط دستیابی موضوعی را به شیوه مطلوب داشته باشد. هر قدر نقاط بازیابی موضوعی یک اثر بیشتر باشد مسلماً دسترسی به محتوای مدرک گسترده تر خواهد بود. فهرست نویس همیشه با این سؤال مواجه است که چه تعداد موضوع به هر مدرک می توان داد.

کتابخانه کنگره در این مورد رهنمودهایی برای استفاده فهرست‌نویسان موضوعی خود ارائه داده است ولی سیاستی مدون را پیشنهاد نکرده است. در گذشته سیاست کتابخانه کنگره در این گونه موارد بدین شکل بوده است که تعداد بسیار کمی (معمولاً یک موضوع) داده می شد. در سالهای اخیر

در عصر حاضر تنظیم و سازماندهی اطلاعات تأکید بر خدمات محتوایی دارد. "برینبرگ" (۱) اطلاعات را "گردآوری سازماندهی و هماهنگ کردن عوامل اطلاعاتی مناسب با نیاز استفاده کنندگان تعریف می کند." و "هورتن" (۲) به "تبدیل داده های اطلاعاتی و تبدیل مجموعه اطلاعاتی به یک علم تأکید می ورزد" و بالاخره "دیوردبلیور" (۳) به تفاوت بین دسترسی فیزیکی و منطقی معتقد است و می گوید: "وقتی کتابی را با شماره رده بندی بازیابی کنیم این مرحله دسترسی فیزیکی کتاب است ولی پی بردن به این نکته که این کتاب تا چه حد نیاز اطلاعاتی مراجعه کنندگان را برطرف کند مرحله دسترسی منطقی است." و بیشتر اوقات کار بر مرحله فیزیکی متمرکز می شود تا تجزیه و تحلیل محتوی مدرک.

است .

۳ . جداول و نمودارهای میانگین موضوعی در هر یک از رده ها در ۱۳ نیمسال از کتابشناسی ملی ایران (۶۲ - ۶۹) تهیه شده است .

۴ . جمع بندی نتایج آمار به دست آمده بر حسب رده مربوط و نیز مقایسه نتایج در رده های گوناگون در ۱۳ نیمسال از کتابشناسی ملی (۶۲ - ۶۹) صورت گرفته است . اکنون به بررسی و تجزیه و تحلیل موضوعات و عناوین بر اساس رده بندی دهدهی دیویی می پردازیم .

جدول شماره ۱ . مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در نیمه اول سال ۱۳۶۲ در کتابشناسی ملی ایران

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۲۷	۵۰	۱/۸۵
فلسفه و مباحث وابسته	۴۳	۹۴	۲/۱۸
دین	۲۱۷	۳۵۶	۱/۶۴
علوم اجتماعی	۶۸	۱۲۶	۱/۸۵
زبان	۳۵	۳۸	۱/۰۸
علوم	۴۸	۸۰	۱/۶۶
تکنولوژی	۱۶۲	۲۸۳	۱/۷۴
هنر	۳۹	۵۹	۱/۵۱
ادبیات	۱۳۷	۱۷۳	۱/۲۶
تاریخ و جغرافیا	۱۳۹	۲۷۸	۲
جمع	۹۱۵	۱۵۳۷	۱/۶۷

این شماره از کتابشناسی شامل ۱۰۵۹ کتاب است . در جدول فوق مشخص شده است که بیشترین تعداد موضوع ۲/۱۸ می باشد که مربوط به رده فلسفه و حداقل آن ۱/۰۸ مربوط به رده زبان است . بیشترین عنوان مربوط به حوزه دین با ۲۱۷ عنوان کتاب و کمترین عنوان مربوط به کلیات است با ۲۷ عنوان .

مرتبه هر یک از نظر تعداد موضوع به شکل زیر است :

فلسفه ، تاریخ و جغرافیا ، کلیات ، علوم اجتماعی ، تکنولوژی ، علوم خالص ، دین ، هنر ، ادبیات ، زبان

میانگین تعداد موضوعات هم از نظر سیاست کلی و هم از نظر سیاستهای عملی بیشتر شده است و در بعضی موارد تا ۶ موضوع را پیشنهاد می کند . در مورد کتابهای فارسی نیز فهرست نویسان به دلایل مختلف از جمله نداشتن فضای کافی در کتابخانه از فزونی برگه دانه هراس داشته و همواره از دادن موضوعات بیشتر سرباز می زده اند و در موارد لازم حداکثر ۴ موضوع پیشنهاد گردیده است . (۲)

در حال حاضر با توجه به روی آوردن کتابخانه ها به تجهیزات کامپیوتری و نیز مزایای شیوه های نمایه سازی ، بررسی در مورد نقاط بازیابی از طریق موضوع ضروری به نظر می رسد ، و بررسی حاضر بر آن است که وضعیت موضوع دهی را از نظر تعداد و پراکندگی آنها میان حوزه های مختلف بررسی کند .

در این بررسی ، کتابشناسی ملی ایران (نیمه اول ۶۲ - ۶۹) به عنوان منبعی که اغلب آثار منتشره زبان فارسی را در بر می گیرد انتخاب شده است ، و از آنجا که این منبع به عنوان سیاست فهرست نویسی و معیار سنجش در اکثر کتابخانه ها مورد استفاده قرار می گیرد ، میانگین تعداد سرعنوانهای موضوعی در هر یک مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است .

کتابشناسیهای مورد بحث جمعا شامل ۱۹۰۲۳ عنوان کتاب با ۲۸۰۰۱ موضوع است که تعدادی از عناوین به دلایل زیر مورد بررسی واقع نشده اند .

- ۱ . کتابهای کودکان : چون فهرست نویسی و ارائه موضوع به این کتابها به گونه ای متفاوت است .
- ۲ . آثاری که به زبان فارسی نبوده اند : ۱۲۴۰ عنوان .
- ۳ . کتابهایی در رده ادبیات که موضوع نگرفته اند (داستان ، نمایشنامه و ...) : ۱۳۵۸ عنوان .
- ۴ . جزوه ها .

روش کار

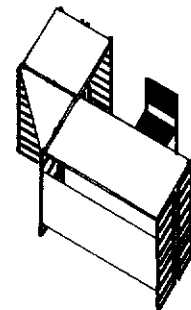
- ۱ . ابتدا تعداد عناوین در هر نیمه از کتابشناسی ، مورد بررسی و شمارش قرار گرفته ، سپس تعداد موضوعات داده شده به این عناوین در هر یک از حوزه ها شمارش نشده اند .
- ۲ . تعداد موضوعات داده شده به عناوین در هر یک از حوزه ها به تفکیک تقسیم شده و میانگین آن یادداشت گردیده

جدول شماره ۲. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در نیمه دوم سال ۱۳۶۲ در کتابشناسی ملی ایران

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۱۶	۲۸	۱/۷۵
فلسفه و مباحث و ابسته	۴۵	۷۲	۱/۶
دین	۳۵۹	۶۰۸	۱/۶۹
علوم اجتماعی	۱۱۳	۲۴۸	۲/۱۹
زبان	۳۵	۵۴	۱/۵۴
علوم	۵۷	۹۵	۱/۶۶
تکنولوژی	۱۸۰	۳۱۶	۱/۵۷
هنر	۷۸	۱۲۱	۱/۵۵
ادبیات	۱۵۹	۲۵۱	۱/۷۵
تاریخ و جغرافیا	۱۸۳	۳۹۲	۲/۱۴
جمع	۱۲۲۵	۲۱۸۵	۱/۷۸

در این نیمسال ۱۳۷۸ عنوان کتاب فهرست شده که ۶۸ عنوان آن به زبان انگلیسی بود و حذف شده و همچنین در حوزه ادبیات ۸۵ عنوان که موضوع نداشته حذف شده. چنانکه از جدول فوق مستفاد می‌گردد بیشترین میانگین موضوعی مربوط به حوزه علوم اجتماعی است با معدل ۲/۱۹. این رده ۱۱۳ عنوان کتاب با ۲۴۸ موضوع را شامل می‌شود. حداکثر موضوعهای تعیین شده برای کتابها در این رده ۵ موضوع است که به یک عنوان کتاب داده شده و کمترین تعداد موضوعات داده شده مربوط به زبان است با میانگین موضوعی ۱/۵۴. مرتبه هر یک از حوزه ها بر حسب تعداد موضوع به شکل زیر است:

علوم اجتماعی، تاریخ و جغرافیا، تکنولوژی، کلیات، دین، علوم خالص، فلسفه و مباحث و ابسته، ادبیات، هنر، زبان

جدول شماره ۳. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در نیمه اول سال ۱۳۶۳ در کتابشناسی ملی ایران

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۳۰	۴۶	۱/۵۳
فلسفه و مباحث و ابسته	۶۴	۱۲۲	۱/۹۰
دین	۳۲۸	۵۴۰	۱/۶۴
علوم اجتماعی	۱۰۶	۱۹۹	۱/۸۷
زبان	۸۸	۱۸۳	۲/۰۷
علوم	۹۵	۱۵۸	۱/۶۶
تکنولوژی	۲۲۸	۴۱۷	۱/۸۲
هنر	۶۹	۱۱۲	۱/۷۶
ادبیات	۲۴۱	۳۲۶	۱/۳۵
تاریخ و جغرافیا	۱۵۳	۳۲۷	۲/۱۳
جمع	۱۴۰۲	۲۴۳۰	۱/۷۳

مجموع عنوانهای بررسی شده در این نیمسال ۱۶۸۰ کتاب است که ۵۲ عنوان انگلیسی و ۲۲۶ عنوان آن بدون موضوع بوده و حذف شده است. مجموع تعداد موضوعات ۲۴۳۰ موضوع است و میانگین موضوعی آن بر حسب کل عناوین ۱/۷۳ است. بالاترین میانگین موضوعی مربوط به حوزه تاریخ و جغرافیا و کمترین مربوط به حوزه ادبیات می‌باشد. حداکثر موضوعهای کتابها در رده تاریخ و جغرافیا ۴ موضوع است که ۱۳ عنوان این تعداد را شامل می‌شوند و کتابهایی که شامل دو موضوع هستند بیشترین عنوان را دارا هستند که مجموع آنها ۵۴ عنوان است. مرتبه هر یک از حوزه ها بر حسب تعداد موضوع به شکل زیر است:

تاریخ و جغرافیا، زبان، فلسفه، علوم اجتماعی، تکنولوژی، هنر، علوم خالص، دین، کلیات، ادبیات.

طبق جدول شماره ۴ در این نیمسال بیشترین تعداد موضوع به کتابهایی که در حوزه تاریخ و جغرافیا هستند داده شده است کل موضوعات داده شده در این رده ۳۳۲ موضوع است و میانگین آن نسبت به ۱۵۲ عنوان کتاب ۲/۱۸ می‌باشد. بعد از رده ۹۰۰ (تاریخ و جغرافیا)، رده ۳۰۰ (علوم اجتماعی) قرار گرفته با میانگین موضوعی ۲/۱۲ و در آخرین مرتبه رده ۴۰۰ (زبان) با ۱/۲۷ موضوع. این کتابشناسی شامل ۱۷۹۵ عنوان کتاب است که ۱۹۴ عنوان آن انگلیسی بوده و حذف شده است. همچنین ۱۲۴ عنوان آن در

جدول شماره ۴. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در نیمه دوم سال ۱۳۶۳ در کتابشناسی ملی ایران

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۱۸	۳۱	۱/۷۲
فلسفه و مباحث وابسته	۶۲	۱۰۴	۱/۶۷
دین	۳۶۱	۵۸۰	۱/۶۰
علوم اجتماعی	۱۱۹	۲۵۳	۲/۱۲
زبان	۶۶	۸۴	۱/۲۷
علوم	۸۸	۱۵۲	۱/۷۵
تکنولوژی	۲۳۰	۳۹۹	۱/۷۳
هنر	۱۲۵	۲۱۱	۱/۶۸
ادبیات	۲۵۶	۴۰۴	۱/۵۷
تاریخ و جغرافیا	۱۵۲	۳۳۲	۲/۱۸
جمع	۱۴۷۷	۲۵۵۲	۱/۷۲

تعداد موضوعات مربوط به رده ۳۰۰ (علوم اجتماعی) است با ۲/۳۸ و کمترین مربوط به علوم خالص است با ۱/۰۹ موضوع. مجموع کتابهای فهرست شده در این نیمسال ۱۲۱۹ عنوان است که بیشترین آن مربوط به حوزه ۲۰۰ (دین) است و کمترین عنوان مربوط به رده... (کلیات). از مجموع این عناوین ۱۱۱ کتاب که بدون موضوع بوده حذف گردیده است. مرتبه هر یک از حوزه ها بر حسب تعداد موضوع به شکل زیر است:

علوم اجتماعی، تاریخ و جغرافیا، تکنولوژی، کلیات، فلسفه، دین، ادبیات، زبان، هنر، علوم خالص.

جدول شماره ۶. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در نیمه اول سال ۱۳۶۵ در کتابشناسی ملی ایران

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۲۲	۶۹	۱/۶۴
فلسفه و مباحث وابسته	۲۸	۸۳	۱/۷۲
دین	۲۸۸	۴۸۶	۱/۶۸
علوم اجتماعی	۱۳۰	۳۲۲	۲/۲۷
زبان	۵۲	۸۴	۱/۵۵
علوم	۹۳	۱۵۳	۱/۶۴
تکنولوژی	۲۳۵	۳۳۱	۱/۸۳
هنر	۷۴	۱۳۰	۱/۷۵
ادبیات	۷۴	۲۲۷	۳/۳۳
تاریخ و جغرافیا	۱۵۵	۳۱۳	۲/۰۱
جمع	۱۱۳۳	۲۳۱۸	۲/۰۴

مجموع عنوانهای بررسی شده در این نیمسال ۱۲۹۸ عنوان و مجموع موضوعات مورد بررسی ۲۳۱۸ موضوع است. عنوان کتاب بدون موضوع در حوزه ادبیات حذف گردیده است. براساس این جدول حداکثر تعداد موضوع مربوط به رده ۸۰۰ (ادبیات) با ۳/۳۳ موضوع و بعد از آن رده ۳۰۰ (علوم اجتماعی) با میانگین ۲/۴۷ در مرتبه دوم قرار گرفته است و زبان با میانگین موضوعی ۱/۵۵ در مرتبه آخر قرار گرفته است. جدول فوق نمایانگر این نکته است که ۷۰ درصد کتابها بین ۲ تا ۱۱ موضوع گرفته است و ۲۰ درصد بیش از دو موضوع و ۱۰ درصد بیش از ۳ موضوع داشته است. مرتبه هر یک از حوزه ها بر حسب تعداد موضوع به شکل زیر است:

رده ۸۰۰ (ادبیات) بدون موضوع بوده و حذف شده است. مرتبه هر یک از حوزه ها بر حسب تعداد موضوع به شکل زیر است:

تاریخ و جغرافیا، علوم اجتماعی، علوم خالص، تکنولوژی، کلیات، هنر، فلسفه، دین، ادبیات، زبان.

جدول شماره ۵. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در نیمه اول سال ۱۳۶۴ در کتابشناسی ملی ایران

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۲۶	۴۷	۱/۸۰
فلسفه و مباحث وابسته	۳۳	۵۶	۱/۶۹
دین	۲۰۵	۳۳۷	۱/۶۴
علوم اجتماعی	۱۴۳	۳۴۱	۲/۳۸
زبان	۵۳	۸۱	۱/۵۲
علوم	۸۵	۹۳	۱/۰۹
تکنولوژی	۱۸۳	۳۷۷	۱/۸۴
هنر	۸۷	۱۲۳	۱/۴۱
ادبیات	۱۹۴	۳۰۴	۱/۵۶
تاریخ و جغرافیا	۹۹	۱۹۸	۲
جمع	۱۱۰۸	۱۹۵۷	۱/۷۶

همانگونه که جدول شماره ۵ نشان می دهد اکثر تعداد موضوعات در هر یک از حوزه ها بین ۱ و ۲ است. بیشترین

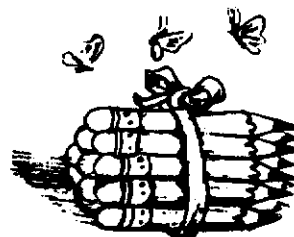
ادبیات، علوم اجتماعی، تاریخ و جغرافیا، تکنولوژی، هنر
فلسفه، دین، علوم خالص، کلیات، زبان.

جدول شماره ۷. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در
نیمه دوم سال ۱۳۶۵ در کتابشناسی ملی ایران

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۱۶	۳۰	۱/۸۷
فلسفه و مباحث	۱۶	۳۱	۱/۹۳
وابسته			
دین	۲۱۱	۳۱۳	۱/۴۸
علوم اجتماعی	۹۶	۱۹۸	۲/۰۶
زبان	۱۹	۳۳	۱/۷۳
علوم	۳۰	۴۷	۱/۵۶
تکنولوژی	۱۸۲	۳۲۸	۱/۸۰
هنر	۵۹	۱۰۲	۱/۷۲
ادبیات	۶۴	۱۰۱	۱/۵۷
تاریخ و جغرافیا	۶۹	۲۱۰	۳/۰۴
جمع	۷۶۲	۱۳۹۳	۱/۸۲

این کتابشناسی جمعا ۹۱۱ عنوان کتاب را شامل می شود که از این تعداد ۱۲۸ عنوان به زبان انگلیسی و ۲۱ عنوان بدون موضوع بوده که حذف شده است. چنانچه از جدول فوق مستفاد می گردد ۸۰ درصد کتابها بیش از یک موضوع و ۲۰ درصد کتابها بیش از ۲ موضوع گرفته اند. بیشترین عنوان مربوط به رده ۲۰۰ (دین) با ۲۱۱ عنوان کتاب است که کمترین موضوع را با میانگین ۱/۴۸ به خود اختصاص داده است. و بیشترین موضوع مربوط به رده ۹۰۰ (تاریخ و جغرافیا) است با ۳/۰۴ موضوع. مرتبه هر یک از حوزه ها از نظر تعداد و پراکندگی موضوعی به شکل زیر می باشد:

تاریخ و جغرافیا، علوم اجتماعی، فلسفه، کلیات، تکنولوژی، زبان، هنر، ادبیات، علوم خالص، دین.

جدول شماره ۸. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات
در نیمه اول سال ۱۳۶۶ در کتابشناسی ایران

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۱۳	۲۸	۲/۱۵
فلسفه و مباحث	۲۱	۳۴	۱/۶۱
وابسته			
دین	۱۲۴	۲۱۶	۱/۷۴
علوم اجتماعی	۴۷	۸۸	۱/۸۷
زبان	۳۴	۴۸	۱/۴۱
علوم	۳۹	۵۹	۱/۵۱
تکنولوژی	۱۰۳	۱۷۳	۱/۶۷
هنر	۲۱	۳۳	۱/۵۷
ادبیات	۵۴	۷۹	۱/۴۶
تاریخ و جغرافیا	۴۲	۱۰۲	۲/۴۲
جمع	۴۹۸	۸۶۰	۱/۷۲

این شماره از کتابشناسی ۵۱۷ عنوان کتاب را در بر می گیرد که از این تعداد ۱۹ عنوان بدون موضوع و مربوط به حوزه ادبیات بوده که حذف شده است. در جدول فوق مشخص شده است. در جدول فوق مشخص شده است که بیشترین تعداد موضوع در رده ۹۰۰ (تاریخ و جغرافیا) است با ۲/۴۲ موضوع و کمترین موضوع در رده ۴۰۰ (زبان) با ۱/۴۱ موضوع می باشد. ۸۰٪ کتابها بیش از یک موضوع و فقط ۲۰٪ آنها بیش از دو موضوع به خود اختصاص داده اند که مربوط به رده کلیات و تاریخ و جغرافیا می باشد. میانگین موضوعی در کل رده بندی های محاسبه شده ۱/۷۲ موضوع می باشد. مرتبه هر یک از رده ها از نظر تعداد موضوع به شکل زیر می باشد:

تاریخ و جغرافیا، کلیات، علوم اجتماعی، دین، تکنولوژی، فلسفه، هنر، علوم، ادبیات، زبان.

طبق جدول شماره ۹ در این نیمسال ۱۷۱۴ عنوان کتاب فهرست شده است که ۱۵۳ عنوان آن انگلیسی و ۹۳ عنوان آن بدون موضوع بوده و حذف شده است. بیشترین موضوع مربوط به رده ۹۰۰ (تاریخ و جغرافیا) است با ۲/۲۲ موضوع و کمترین مربوط به رده ۴۰۰ (زبان) است با ۱/۴۰ موضوع همانطور که جدول فوق نشان می دهد ۹۰٪ کتابها بیش از یک موضوع گرفته اند و فقط ۱۰٪ بیشتر از دو موضوع را به خود اختصاص داده اند. میانگین موضوعی در کل رده های مورد

جدول شماره ۹. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در نیمه سال ۱۳۶۶ در کتابشناسی ملی ایران.

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۳۶	۵۸	۱/۶۱
فلسفه و مباحث و ابسته	۷۵	۱۲۵	۱/۶۶
دین	۲۹۷	۵۰۳	۱/۶۹
علوم اجتماعی	۱۱۳	۲۰۶	۱/۸۲
زبان	۹۱	۱۲۸	۱/۴۰
علوم	۱۰۳	۱۶۶	۱/۶۱
تکنولوژی	۲۵۹	۴۵۶	۱/۷۶
هنر	۶۵	۹۷	۱/۴۹
ادبیات	۲۰۲	۲۹۴	۱/۴۵
تاریخ و جغرافیا	۱۱۸	۲۶۲	۲/۲۲
جمع	۱۳۵۹	۲۲۹۵	۱/۶۸

بررسی در این نیمسال ۱/۶۸ موضوع است. مرتبه هریک از حوزه ها بر حسب تعداد و پراکندگی به شکل زیر می باشد: تاریخ و جغرافیا، علوم اجتماعی، تکنولوژی، دین، فلسفه، علوم خالص، کلیات، هنر، ادبیات، زبان.

جدول شماره ۱۰. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در نیمه اول سال ۱۳۶۷ در کتابشناسی ملی ایران.

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۱۸	۳۰	۱/۶۶
فلسفه و مباحث و ابسته	۳۰	۵۹	۱/۹۶
دین	۲۲۷	۳۸۴	۱/۶۹
علوم اجتماعی	۶۸	۱۰۹	۱/۶۰
زبان	۴۹	۷۲	۱/۴۶
علوم	۷۸	۱۲۰	۱/۵۳
تکنولوژی	۱۷۱	۳۰۳	۱/۷۷
هنر	۵۴	۸۱	۱/۵۰
ادبیات	۱۲۵	۲۰۴	۱/۶۳
تاریخ و جغرافیا	۸۲	۱۷۲	۲/۰۹
جمع	۹۰۲	۱۵۳۳	۱/۶۹

این شماره از کتابشناسی ملی مجموعاً ۱۰۴۹ عنوان کتاب را در بر می گیرد از تعداد فوق ۱۰۴ عنوان به زبان انگلیسی بوده و ۴۳ عنوان بدون موضوع در رده ۸۰۰ (ادبیات)

که حذف شده است. همانطور که جدول فوق نشان می دهد بیشترین تعداد موضوع ۲/۰۹ است که مربوط به رده ۹۰۰ (تاریخ و جغرافیا) است که ۱۰٪ رده های مورد بررسی را تشکیل می دهد و ۹۰٪ حوزه ها بین یک تا دو موضوع به خود اختصاص داده اند. کمترین تعداد موضوع مربوط به رده ۴۰۰ (زبان) است با ۱/۴۶. مرتبه هر یک از رده ها از نظر تعداد موضوع به شکل زیر است:

تاریخ و جغرافیا، فلسفه، تکنولوژی، دین، کلیات، ادبیات، علوم اجتماعی، علوم خالص، هنر، زبان.

جدول شماره ۱۱. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در نیمه دوم سال ۱۳۶۷ در کتابشناسی ملی ایران.

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۲۲	۳۹	۱/۷۷
فلسفه و مباحث و ابسته	۶۳	۱۱۶	۱/۸۴
دین	۲۴۳	۳۹۲	۱/۶۱
علوم اجتماعی	۹۵	۱۸۸	۱/۹۷
زبان	۶۲	۸۱	۱/۳۰
علوم	۸۶	۱۳۳	۱/۵۴
تکنولوژی	۲۱۲	۳۷۶	۱/۷۷
هنر	۶۲	۹۷	۱/۵۶
ادبیات	۲۳۷	۳۵۲	۱/۴۸
تاریخ و جغرافیا	۱۳۲	۱۷۱	۱/۲۹
جمع	۱۲۱۴	۱۹۴۵	۱/۶۰

مجموع عناوین مورد بررسی در این نیمسال ۱۴۵۲ عنوان کتاب است که از این تعداد ۱۶۱ عنوان به زبان انگلیسی و ۷۷ عنوان در رده ۸۰۰ ادبیات بدون موضوع بوده حذف شده است. بر اساس جدول فوق حداکثر تعداد موضوع مربوط به رده ۳۰۰ (علوم اجتماعی) است با ۱/۹۷ موضوع و کمترین تعداد موضوع مربوط به رده ۹۰۰ (تاریخ و جغرافیا) است با ۱/۲۹.

همانطور که در جدول مشاهده می شود همه حوزه ها در این کتابشناسی بین یک تا دو موضوع به خود اختصاص داده اند. مرتبه هریک از رده ها بر حسب تعداد موضوع به شکل زیر است:

علوم اجتماعی، فلسفه، تکنولوژی، کلیات، دین، هنر، علوم خالص، ادبیات، زبان، تاریخ و جغرافیا.

جدول شماره ۱۲. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در نیمه اول سال ۱۳۶۸ در کتابشناسی ملی ایران.

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۵۰	۸۴	۱/۶۸
فلسفه و مباحث	۹۸	۱۵۳	۱/۵۶
وابسته			
دین	۳۷۱	۷۷۵	۱/۶۴
علوم اجتماعی	۲۰۲	۶۱۶	۳/۰۴
زبان	۱۰۵	۱۴۴	۱/۳۷
علوم	۱۵۳	۲۱۷	۱/۴۱
تکنولوژی	۲۳۴	۶۴۷	۱/۴۹
هنر	۱۱۳	۱۷۰	۱/۵۰
ادبیات	۳۶۴	۵۲۹	۱/۴۵
تاریخ و جغرافیا	۱۸۷	۳۹۰	۲/۰۸
جمع	۲۱۷۷	۳۷۲۵	۱/۷۱

جدول شماره ۱۳. مقایسه تعداد عناوین و موضوعات در نیمه اول سال ۶۹ کتابشناسی ملی ایران.

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۲۸	۶۳	۱/۶۵
فلسفه و مباحث	۶۸	۱۱۱	۱/۶۳
وابسته			
دین	۲۳۹	۶۹۷	۱/۵۸
علوم اجتماعی	۱۵۶	۲۸۹	۱/۸۵
زبان	۷۳	۱۱۱	۱/۵۲
علوم	۱۱۵	۱۶۹	۱/۴۶
تکنولوژی	۲۸۶	۵۰۱	۱/۷۵
هنر	۱۰۳	۱۴۶	۱/۴۱
ادبیات	۳۹۸	۵۸۷	۱/۴۷
تاریخ و جغرافیا	۱۷۷	۳۷۷	۲/۱۲
جمع	۱۸۵۳	۳۰۵۲	۱/۶۴

طبق جدول شماره ۱۲ در این نیمسال بیشترین تعداد موضوع به کتابهایی که در حوزه علوم اجتماعی (۳۰۰) قرار گرفته اند داده شده است میانگین موضوعی در این رده ۳/۰۴ است که به ۲۰۲ عنوان کتاب داده شده بعد از آن رده ۹۰۰ (تاریخ و جغرافیا) قرار دارد با ۲/۰۸ موضوع. کمترین میانگین موضوعی مربوط به رده ۴۰۰ (زبان) است با ۱/۳۷ موضوع که به ۱۰۵ عنوان کتاب داده شده است. ۸۰٪ رده ها بین یک تا دو موضوع دارند و ۱۰٪ بیش از دو موضوع و ۱۰٪ بیش از سه موضوع به خود اختصاص داده اند. این کتابشناسی جمعا شامل ۲۶۰۶ عنوان کتاب است که از این تعداد ۲۲۸ عنوان به زبان انگلیسی و حذف شده است و همچنین ۲۰۱ عنوان در رده ۸۰۰ (ادبیات) بدون موضوع حذف شده. مرتبه هریک از حوزه ها بر حسب تعداد موضوع به شکل زیر است:

علوم اجتماعی، تاریخ و جغرافیا، کلیات، دین، فلسفه، هنر، تکنولوژی، ادبیات، علوم خالص، زبان.

این کتابشناسی جمعا ۲۳۲۵ عنوان کتاب را شامل می شود که از این تعداد ۱۵۲ عنوان کتابهای انگلیسی و ۲۵۱ عنوان کتابهای بدون موضوع در حوزه ادبیات بوده است که حذف شده. چنانچه از جدول فوق مستفاد می گردد ۹۰٪ حوزه های مختلف در این نیم سال بین یک تا دو موضوع گرفته است و ۱۰٪ بیش از دو موضوع گرفته که مربوط به حوزه تاریخ و جغرافیا است. بیشترین میانگین موضوعی مربوط به رده ۹۰۰ (تاریخ) با ۲/۱۰ موضوع و کمترین میانگین موضوعی مربوط به رده کلیات با ۱/۱۶. مرتبه هریک از حوزه ها از نظر تعداد پراکندگی موضوعی به شکل زیر است:

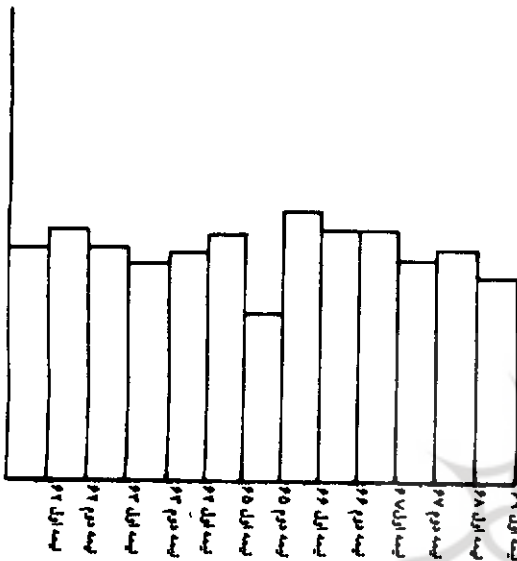
تاریخ و جغرافیا، علوم اجتماعی، فلسفه، دین، زبان، ادبیات، هنر، تکنولوژی، علوم خالص، کلیات.

همان طور که نمودار ۱ نشان می دهد، بیشترین تعداد موضوع در این رده مربوط به نیمه اول سال ۶۶ است با میانگین موضوعی ۲/۱۵ و کمترین موضوع در این حوزه در سال ۶۳ داده شده که میانگین آن ۱/۵۳ می باشد.

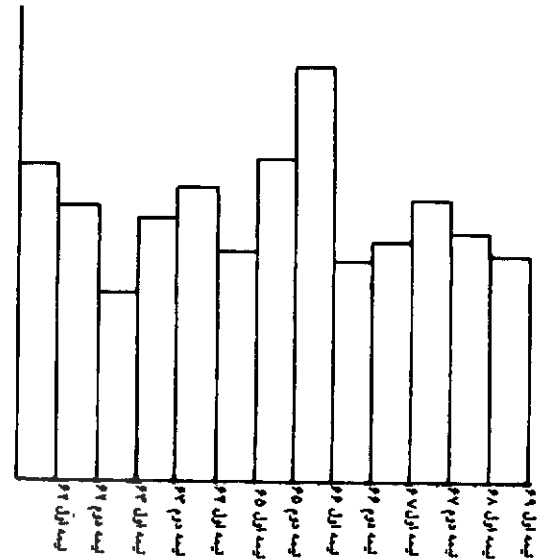
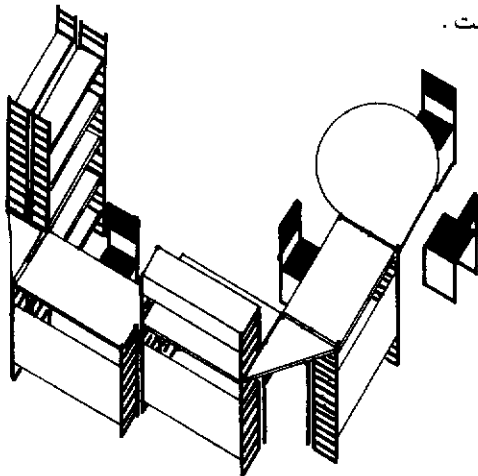

میانگین موضوعی ۱/۵۶ کلیه موضوعات داده شده در ۱۲ نیمسال بین یک و دو بوده است. فقط در نیمه اول ۶۲ بیش از دو موضوع داده شده است.

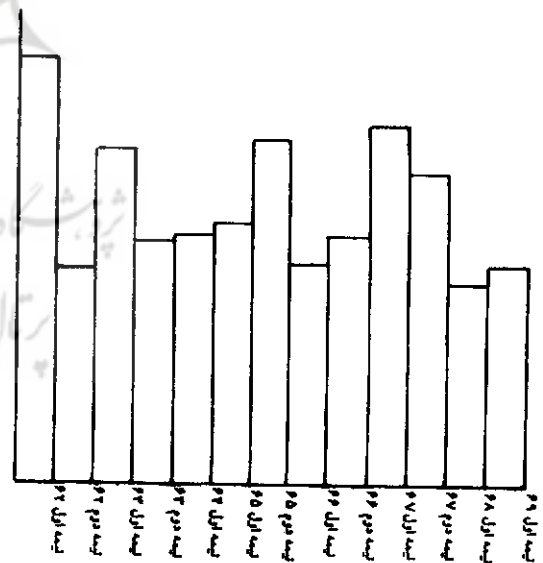

نمودار شماره ۳. مقایسه موضوعات داده شده در رده ۲۰۰ (دین) در ۱۳ نیمسال (۶۹-۶۲) در کتابشناسی ملی ایران

با توجه به نمودار شماره ۳ متوجه می شویم که بلندترین ستون نمودار مربوط به سال ۶۶ (نیمه اول) می باشد میانگین موضوعی در این نیم سال در حوزه دین ۱/۷۴ است و کمترین موضوع در این حوزه مربوط به نیمه دوم سال ۶۵ است با میانگین ۱/۴۸ موضوع ۱۰۰٪ موضوعات داده شده در این رده و در کل نیمسالهای مورد بررسی بین یک و دو موضوع بوده است.

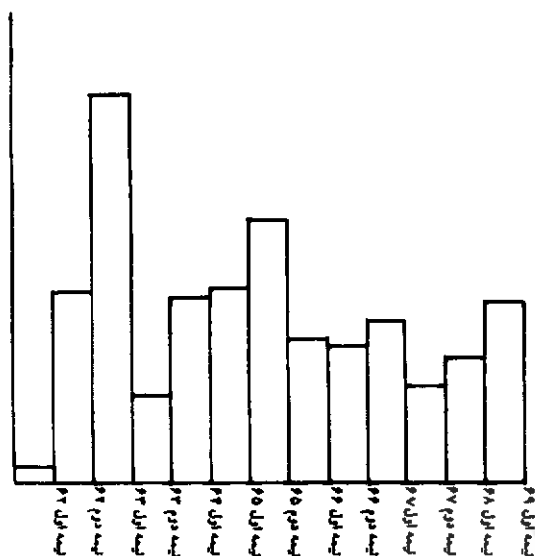
نمودار شماره ۱. مقایسه موضوعات داده شده در رده (کلیات) در ۱۳ نیمسال (۶۹-۶۲) در کتابشناسی ملی ایران

نمودار شماره ۲. مقایسه موضوعات داده شده در رده ۱۰۰ (فلسفه) در ۱۳ نیمسال (۶۹-۶۲) در کتابشناختی ملی ایران

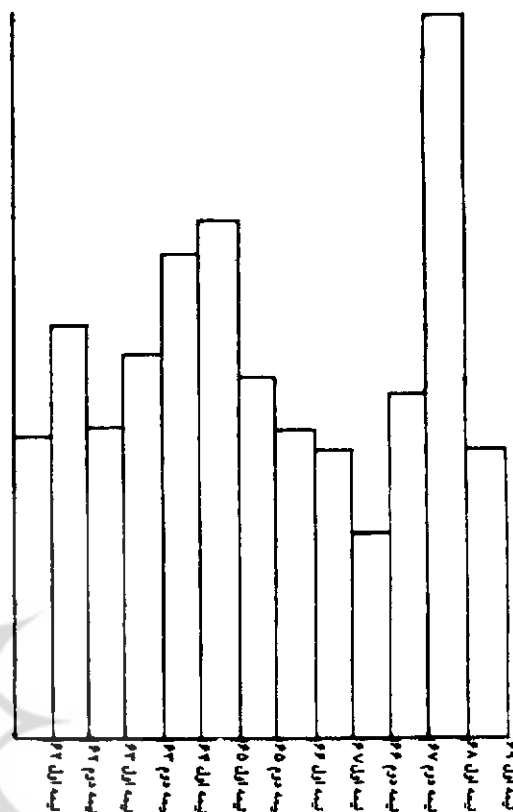
طبق نمودار شماره ۲ بیشترین تعداد موضوع در این حوزه در نیمه اول سال ۶۲ به کتابها داده شده که میانگین موضوعی آن ۲/۱۸ است و کمترین مربوط به نیمه اول سال ۶۸ است با

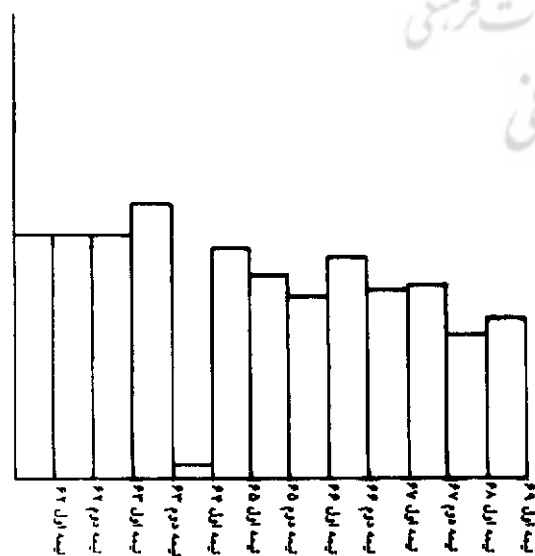
نمودار شماره ۵. مقایسه موضوعات داده شده در رده ۴۰۰ (زبان) در ۱۳ نیمسال (۶۲ - ۶۹) در کتابشناسی ملی ایران

در رده ۴۰۰ زبان بیشترین تعداد موضوع ۲/۰۷ است که در نیمه اول سال ۶۳ به کتابها داده شد و کمترین میانگین موضوعی در این رده ۱/۰۸ است که در نیمه اول سال ۶۲ به کتابها داده شده است.

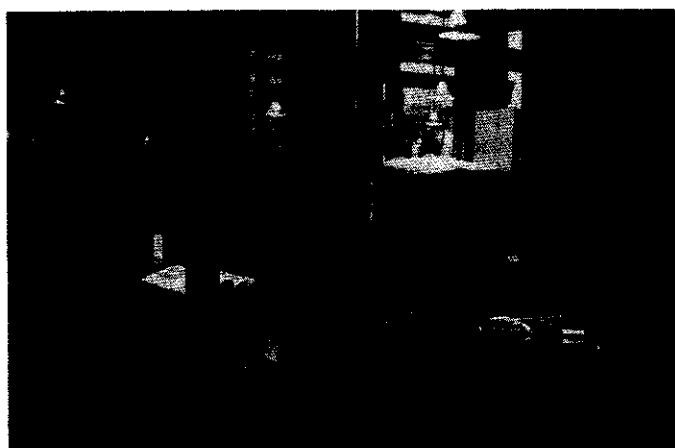

نمودار شماره ۴. مقایسه موضوعات داده شده در رده ۳۰۰ علوم اجتماعی (۶۲ - ۶۹)

همانطور که از نمودار فوق پیداست بلندترین ستون مربوط به نیمه سال ۶۸ است با میانگین موضوعی ۳/۰۴ و کمترین یا کوچکترین ستون مربوط به نیمه سال ۶۷ با میانگین موضوعی ۱/۶۰ می باشد.

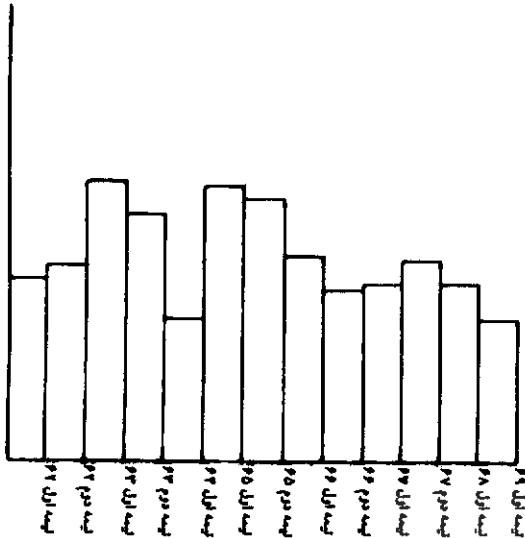

نمودار شماره ۶. مقایسه موضوعات داده شده در رده ۵۰۰ (علوم خالص) در ۱۳ نیمسال (۶۲ - ۶۹)

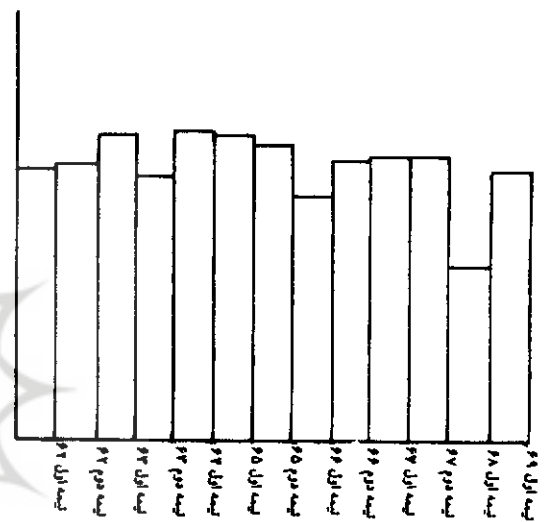

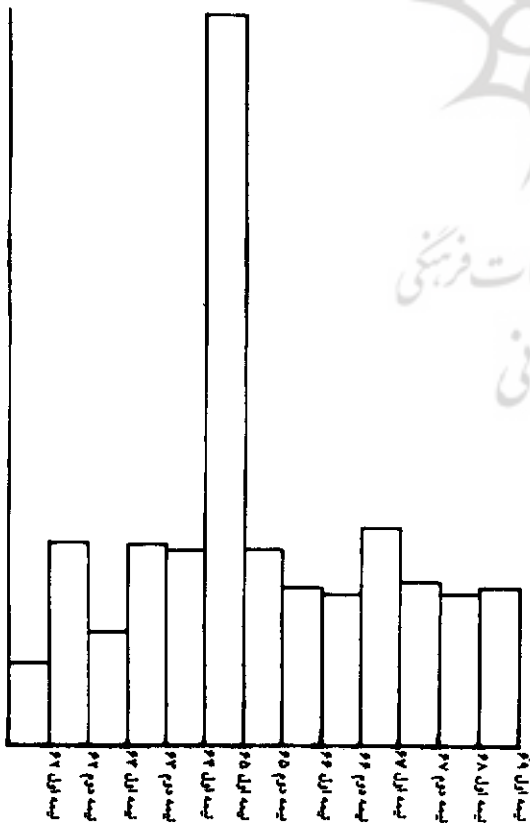
بیشترین تعداد موضوع در رده علوم خالص $1/75$ است که در سال ۶۳ (نیمه دوم) به کتابها داده شده و بلافاصله پس از آن منحنی سیر نزولی پیدا کرده و در نیمه اول سال ۶۴ کمترین میانگین $1/09$ موضوعی به کتابهای حوزه علوم داده شده است کل موضوعات داده شده در همه نیمسالهای مورد بررسی در این حوزه بین یک و دو موضوع متغیر بوده است.

نمودار شماره ۸. مقایسه موضوعات داده شده در رده ۷۰۰ (هنر) در ۱۳ نیمسال (۶۲ - ۶۹) در کتابشناسی ایران

نمودار شماره ۷. مقایسه موضوعات داده شده در رده ۶۰۰ (تکنولوژی) در ۱۳ نیمسال (۶۲ - ۶۹)

نمودار شماره ۹. مقایسه موضوعات داده شده در رده ۸۰۰ ادبیات در ۱۳ نیمسال (۶۲ - ۶۹)

با توجه به این نمودار مشخص می شود که بیشترین موضوع در رده ۶۰۰ (تکنولوژی) در نیمه اول ۶۴ به کتابها داده شده که میانگین موضوعی آن $1/84$ است و کمترین موضوع در نیمه اول ۶۸ با میانگین موضوعی $1/49$ می باشد به ۱۰۰ درصد کتابهای این حوزه بین ۱ تا ۲ موضوع داده شده است.

طبق نمودار ۸ بیشترین ستون مربوط به نیمه سال $1/76$ موضوع به کتابهای این رده داده شده است و کمترین میانگین موضوع مربوط به سال ۶۴ است با $1/41$ موضوع کل میانگین موضوعات داده شده به کتابهای این حوزه بین ۱ و ۲ می باشد و هیچ یک از میانگین ها به ۲ نمی رسد.

نیمسالهای مختلف بین ۲ و ۳ موضوع است.

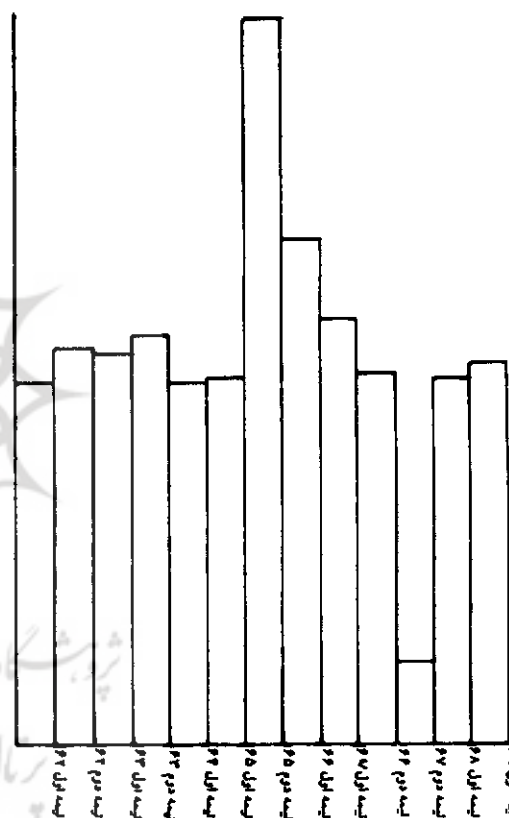
نتیجه گیری

برای بدست آوردن برآوردی کلی لازم است تا بار دیگر کلیه جداول با یکدیگر مقایسه شوند. جدول ۱۴ نشان می دهد که بیشترین حجم انتشارات فهرست شده مربوط به حوزه دین است با ۳۷۷۰ عنوان کتاب، و کمترین عنوان مربوط به رده کلیات است با ۳۵۲ عنوان.

جدول شماره ۱۴: مقایسه نتایج جدولهای گوناگون در ۱۳ نیمسال (۶۹ تا ۶۲)

حوزه	تعداد عناوین	تعداد موضوعات	میانگین موضوعی
کلیات	۳۲۵	۶۰۳	۱/۷۱
فلسفه و مباحث وابسته	۶۶۶	۱۰۵۹	۱/۵۹
دین	۳۷۷۰	۶۱۸۷	۱/۶۴
علوم اجتماعی	۱۴۵۶	۳۱۸۳	۲/۱۸
زبان	۸۷۶	۱۱۴۱	۱/۳۰
علوم	۱۰۷۰	۱۶۴۴	۱/۵۳
تکنولوژی	۲۸۶۵	۵۰۰۷	۱/۷۴
هنر	۹۴۹	۱۴۸۲	۱/۵۶
ادبیات	۲۹۰۷	۳۸۵۱	۱/۳۲
تاریخ و جغرافیا	۱۶۸۸	۳۵۲۴	۲/۰۸

همانطور که نمودار شماره (۹) نشان می دهد بیشترین تعداد موضوع مربوط به نیمه اول سال ۶۵ است با ۳/۳۳ موضوع و کمترین میانگین موضوعی در این حوزه ۱/۲۶ است که در سال ۶۲ (نیمه اول) به کتابها داده شده است. منحنی تقریباً در تمام سالها از نسبتی کم و بیش مشابه برخوردار است. تنها در سال ۱۳۶۵ سیری صعودی طی شده است.

نمودار شماره ۱۰. مقایسه موضوعات داده شده در رده ۹۰۰ (تاریخ و جغرافیا) در ۱۳ نیمسال (۶۹-۶۲)

نمودار فوق چنین نشان می دهد که بیشترین تعداد موضوع ۳/۰۴ است که در سال ۶۵ (نیمه دوم) به کتابهای این رده داده شده است. منحنی تقریباً از یک سطح نرمال برخوردار است به جز سال ۶۵ که سیر صعودی داشته و از آن به بعد سیر نزولی را طی کرده و در نیمه دوم سال ۶۷ به کمترین سطح خود رسیده است. میانگین موضوعی در این نیمسال ۱/۲۹ می باشد، و بیشتر موضوعات داده شده در

الف . فهرست نویس به دلیل عدم جامعیت سرعنوانهای موضوعی ناگزیر شده است کتاب را با همان موضوع کلی منعکس کند زیرا واژه خاص تر را در سرعنوان نیافته است .

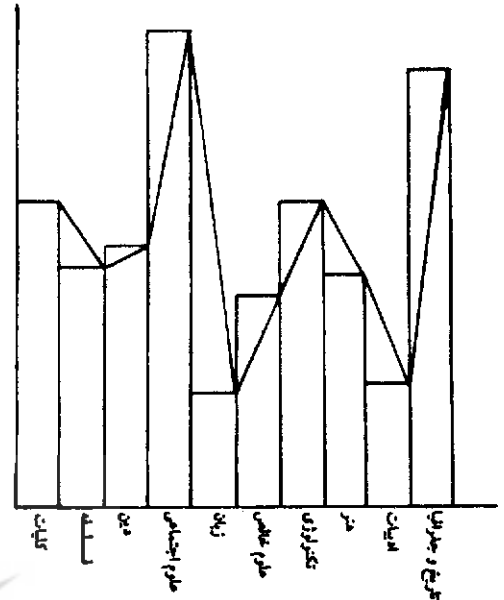
ب . فهرست نویس به دلیل نداشتن تخصص موضوعی و اشراف کامل به موضوع کتاب نتوانسته است واژه اخص و مناسب را بیابد .

پیشنهاد

در عصر حاضر که دسترسی صحیح و سریع به اطلاعات مورد نظر است انتخاب کارآمدترین روشها و سیاستها از اهمیت خاصی برخوردار است ، بنابراین ، می توان چنین عنوان نمود که وجود منابع انسانی کارآزموده و متخصص برای امر فهرست نویسی ضروری است . زیرا فهرست نویس است که می تواند از طریق انتقال صحیح و مؤثر اطلاعات در طیفی وسیع پژوهندگان را در یافتن خواسته هایشان که در لابلای کتابهای مختلف پنهان است باری دهد .

یادداشتها:

- ۱ . سلطانی ، پوری . خدمات فنی ، ویرایش هفتم . کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ، ۱۳۷۱ . ص ۱۷ .
- ۲ . مشیری ، فرهاد . " ملاحظاتی پیرامون تعداد موضوع در فهرست نویسی تحلیلی " . کتابداری ، دفتر هفدهم . ص ۲۳ - ۳۰ .
- ۳ . بزرگی ، اشرف السادات . " بررسی میزان سازگاری موضوعها و عنوانها در کتابهای فارسی " . فصلنامه کتاب . دوره دوم : شماره اول - چهارم (۱۳۷۰) . ص ۱۴۴ .

نمودار شماره ۱۰ . مقایسه نتایج نمودارهای گوناگون و موضوعات داده شده در هر یک از حوزه ها

بیشترین میانگین موضوعی ۲/۱۸ است که رده علوم اجتماعی گرفته است و کمترین مربوط به رده ۴۰۰ (زبان) است با ۱/۳۰ موضوع . جدول فوق چنین نشان می دهد که ۸۰ درصد رده ها بین ۱ تا ۲ موضوع گرفته اند و ۲۰ درصد آنها بیش از دو موضوع . مرتبه هر یک از رده ها از نظر تعداد پراکندگی موضوعی به شکل زیر است :

علوم اجتماعی ، تاریخ و جغرافیا ، تکنولوژی ، کلیات ، دین ، فلسفه ، هنر ، علوم خالص ، ادبیات و زبان .
از مجموع جداول و نمودارهای فوق و مقایسه آنها شاید بتوان چنین احتمال داد که :

۱ . در رده هایی که بیشترین سازگاری میان موضوع و واژه های عنوان وجود دارد فهرست نویس به عنوان کتاب اکتفا نموده و کمتر به تجزیه و تحلیل محتوای اثر پرداخته است و بر عکس در رده هایی که میزان سازگاری کمتر است چون محتوای کتاب بیشتر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته بنابراین تعداد موضوعات بیشتری به آن داده شده است .

۲ . ممکن است موضوعات به دو دلیل به صورت کلی به کتابها داده شده باشد :